

Het huis dat tussen vriend en vijand staat

Marc Verschooris

Het huis dat tussen vriend en vijand staat

De militaire opeisingen
1938-1946

Sterck & De Vreese

© 2026 Marc Verschooris | uitgeverij Sterck & De Vreese

Omslagontwerp: Barbara Jonkers

Boekverzorging: Elgraphic

Omslagbeeld: Inside the C.I.C.-Office Kouter 11 Ghent June 1945, Theodorus Bollen (1921-1999) of U.S. Army, in archief Haile Ratajack, graphic designer (New York)

ISBN 978 94 6471 495 1

ISBN 978 94 6471 585 9 (e-book)

NUR 689

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van uitgeverij Sterck & De Vreese, Hellingbaas 1, 8401 JH Gorredijk, Nederland – info@sterckendevreese.nl. Tekst- en datamining van (delen van) deze uitgave is uitdrukkelijk niet toegestaan.

Sterck & De Vreese is onderdeel van
20 leafdesdichten en in liet fan wanhoop bv

www.sterckendevreese.nl

www.marcverschooris.be

voor Hector, Titus, Bonnie & Thelma

Het is belangrijk onze tijd met ruimte en verstand te meubileren. Van los zand alleen bouw je geen kasteel en met gammele steunbalken, geretoucheerde beelden, halve waarheden of hele misvattingen blijft geen enkele constructie overeind.

Inhoud

WOORD VOORAF

Een pakhuis van wijsheid	15
Tussen de oorlogen heeft lang een kapot raam gezeten	17

PERIODE 1938-1940: VAN VREDESTIJD NAAR OORLOGSTIJD

Een militaire belegging, van vrede naar oorlog	21
De laatste sporen van het Belgische leger: geen bagatelle	22

PERIODE 1940-1944: DE DUITSE OPEISINGEN BEZETTING

DE NIEUWE STORM DIE OVER GENT RAAST	25
<i>Een stad, gedacht en geschreven</i>	25
<i>De alerte verdediging van Gent</i>	27
<i>Waar de kranen kreunen</i>	29
<i>De stad in de ban van de Luftwaffe</i>	30
<i>De Luftwaffe binnen de groene pool</i>	32
<i>Kunnen schuilen is een basisbehoefte</i>	36
<i>De Duitsers zoeken de beste daken</i>	37
<i>De vensters die in de kloosters klepperen op de wind</i>	38
EEN RADIOGRAFIE VAN OPEISING EN BEZETTING	40
<i>De duivels van het verleden en de uitzonderingen</i>	40

<i>Een puur Duitse kwestie: het Verdrag van Wederkerigheid</i>	41
<i>Het kwartierambt: een Duitse en Belgische aangelegenheid</i>	42
<i>De ervaringsdeskundigen van het OCO</i>	46
HET SYSTEEM, DE WERKING EN DE DUUR VAN DE OPEISING	49
<i>In medicinale luchten</i>	49
<i>Het gezoomde linnen van de Textile Gantoise</i>	51
<i>De wegbewijzering naar de verboden</i>	51
<i>Getergd door luizen en vlooiën</i>	54
<i>Au Palais de Cristal en het geluid van brekend glas</i>	56
<i>Waar alleen lamplicht nog bescherming biedt</i>	58
<i>De eerste discussies en de onvermijdelijke kwalen</i>	62
<i>De desillusie van de opeising</i>	64
<i>Het kwijtspelen van het pas verworven bezit</i>	65
<i>De gedwongen uitzettingen en het noodzakelijk Schein</i>	66
<i>Met oorlog aan tafel in hotels, spijs- en koffiehuisen</i>	68
<i>Het beste huis in het zenuwcentrum van de stad</i>	69
<i>De opeising voor exploitatiedoeleinden</i>	73
<i>Een haven in handen van de bezetter</i>	74
<i>Het Arbeitsamt en de Werbestelle</i>	75
WONEN, WERKEN EN VERBOUWEN IN GROOT-GENT	79
<i>Uit de arbeidzame wereld</i>	79
<i>Groot-Gent: naar lieflijke dorpen en gezapige parochies</i>	81
<i>Van broodpenningen en vrijheidsliefde</i>	82
<i>Een koninkrijk voor een paard</i>	84
<i>Vlees en bloed en geconfisqueerde hersenen</i>	87
<i>Een oorlogsdier is een dood dier</i>	88
<i>De chalets van de Stad Gent</i>	91
<i>De NMBS: mit dem ganzen Herzen bei der Sache sein</i>	94
<i>De Duitse concentratie op de Place d'Armes</i>	96
<i>Het wagenpark komt in Duitse handen: een uitbating in regie</i>	106
<i>Het verzet van de monteurs</i>	111
<i>De wagens rijden niet op bier</i>	113
<i>Een jeugdherberg zonder staalharde jeugd</i>	114
<i>De lichamelijke geneugten van de ingekwartierde Duitser</i>	115
<i>De lampen van de Sanierstube</i>	117

<i>De likeuren Bruggeman voor het Russisch front</i>	120
<i>De kustlijn: Die Flamen arbeiten wie Löwe</i>	121
<i>Hoe geheimen in de openbaarheid komen</i>	124
<i>De borden van De Budt: geen kunstzinnige uitschieters</i>	127
<i>Een kleine donkere kamer met grote Gentse leiders</i>	128
HET ONDERWIJS OP DE SCHOP	129
<i>Mijn school: meer dan een huis met geesten</i>	129
<i>De congregatie van de Broeders: in de schaduw van Lourdes</i>	133
<i>De artesische putten</i>	136
<i>De kiese opdrachten van de bezetter</i>	136
<i>Het laswerk bij Carels-Nicaise</i>	139
EEN GLIMP IN DE VERZORGINGSSECTOR	139
<i>De Refuge en Sint-Camillus</i>	139
<i>De tandheelkunde van de Volkskliniek</i>	141
<i>Medisch verzet</i>	142
<i>De opsplitsing van het Burgerlijk Hospitaal</i>	143
<i>De geïmproviseerde ziekenzalen van de stad</i>	146
DE KASTELEN: IDYLLE OF ÉCHEC	147
<i>Geen mediocre bouwsels</i>	147
<i>The ancient village of Wondelghem</i>	150
<i>Hoe de bezetter zichzelf verder blijft vertroetelen</i>	152
<i>De Gentse Tafeldienaars</i>	153
<i>Een geschikt huis voor de gastprofessoren</i>	155
<i>Zemen zonder strepen</i>	156
DE VERGOEDINGEN: DE PONCE À PILATE	158
<i>Niet voor het eerst, niet voor het laatst</i>	158
<i>De definitie van de rechthebbende</i>	158
<i>De huurprijzen in de Gentse hotels</i>	161
<i>Het uurloon van de erkende vaklui</i>	162
<i>De opeising van de haveninstallaties</i>	163
<i>De controle op de rekeningen én de uitzondering</i>	164
<i>De speciale opeisingen: geven en nemen</i>	167
<i>De loge: de afbraak van een bouwwerk zonder bonnen</i>	171
<i>De burgerlijke bezetting zonder recht op vergoeding</i>	173
<i>Thuis in andermans leven: de natte was en de droge kuis</i>	175

<i>De vergoedingen voor de gedeeltelijke belegging</i>	177
VAN GEOORLOOFDE WERKZAAMHEDEN EN	
ONGEOORLOOFDE FACTUREN	178
<i>Eerlijk duurt het langst</i>	178
<i>De eigenaar betaalt voor zijn eigendom</i>	182
<i>Niet betalen zonder ontvangen</i>	184
DE GROTE ONGEMAKKEN VAN EEN STAD	186
<i>Kolendamp en de lijfgeur van de haven</i>	186
<i>Van vraatzuchtig groot en klein ongedierte</i>	188
DE CULTURELE EN ECOLOGISCHE VERHEFFING	189
<i>De clowns als verstilde lachkanonnen</i>	189
<i>De Stadsopera en de Koninklijke Nederlandse Schouwburg</i>	191
<i>Bloemperken van hartstocht of aangeharkte levens</i>	194
ZOMER 1944: GEWELD KOMT WAAR DE MACHT AFBROKKELT	197
<i>De betonmolens van 1944 en een ratelend Duits afweergeschut</i>	197
<i>Het geweld komt van boven</i>	199
<i>De Gentse Bouwwerken in de eindfase</i>	200
<i>De spoedeisende laatste opeisingen</i>	202

PERIODE 1944-1946: VAN BEZETTING NAAR HUISVESTING

UIT DE HEL VAN EEN GEDWONGEN SAMENLEVEN	206
<i>September 1944, een vriend voor een vijand</i>	206
<i>Een universeel leed omringt het huis</i>	208
<i>De historie van de onbetrande grond</i>	211
<i>Het galgenlied klinkt in Gent</i>	212
<i>Het comfort van de collaboratie en het Sekwester</i>	214
<i>De eerste schade opmeten, de inventarisatie en de recuperatie</i>	216
<i>Kinderen en een fragiele vrede</i>	217
VAN EEN HARDE NAAR EEN ZACHTERE BELEGGING	218
<i>Nieuwe oplossingen voor oude problemen</i>	218
<i>Het takenpakket van de Town Major</i>	219
<i>De eerste stappen van de geallieerde inrichting</i>	221
<i>Claims and Hirings: geven en nemen</i>	222

<i>Turn on the light: de Town Major wikt en beschikt</i>	223
<i>OMA en de onderlinge hulpverlening</i>	226
<i>Het resultaat van het eigen verfijnde zoeken</i>	228
<i>Het vervoer over nieuw geasfalteerde wegen</i>	229
<i>De haven heeft weer alle prioriteit: Bolts and Nuts</i>	232
<i>De kranen van de gevluchte aannemer</i>	234
<i>De samenwerking met de Royal Navy</i>	236
<i>De opvang van de krijgsgevangenen</i>	237
<i>Van een respectabele vrijheidsberoving</i>	238
<i>De latrines aan de Groendreef: a small area of land</i>	239
<i>De behoefte aan matrassen: too close for comfort</i>	240
<i>Een school voor een ziekenhuis</i>	241
<i>As a going concern</i>	245
<i>De gezonde voeding van CVP</i>	246
<i>De oubliëtte en de opeising van kardinaal belang</i>	248
<i>The Kalamazoo Swing Club</i>	252
<i>Vooruit nu het nog kan: werken en leven</i>	255
<i>Meer culturele uitstappen in de geest van Albion</i>	256
<i>Het geloof in de kerk en in de nationale sport</i>	257
<i>De wederzijdse vriendschap en bezetting, het verschil zit in de details</i>	261

PERIODE 1946-1948: WEG VAN ELKE BELEGGING

DE STILLE TERUGKEER NAAR RECHTMATIG BEZIT	264
<i>Beroep doen op menselijkheid</i>	264
<i>Het op te brengen geduld voor de terugkeer</i>	266
DE FINANCIËLE AFWIKKELING:	
BEZETTINGS- OF OORLOGSSCHADE	268
<i>De bezetting min of meer</i>	268
<i>De opgemeten schade: brandende sigaretten en likeurvlekken</i>	271
<i>Doorwerken, weggeparkeerd geld en belastingen betalen</i>	274
<i>De eigen heropbouw als leedcompensatie: het beste veegt men voor eigen deur</i>	275
<i>Van oorlogsschade en bezettingsschade</i>	277

<i>De eigen afbraak: hoever kan men gaan?</i>	278
<i>Veel afbreken en een beetje recycleren</i>	280
<i>Oorlogsbuit en de hoogst haalbare financiële compensatie</i>	281
<i>Gent toont Hitlers buit uit de Rijkskanselarij</i>	283
<i>De vrijmetselarij in het hart getroffen</i>	284
<i>Een afhandeling voor de bevoegde rechtbank</i>	285
<i>De terugvorderingen van 1947</i>	286
<i>De terugvorderingen buiten de stad: de ziedende zee</i>	288

BEGRENSEDE BREINEN EN VERVAAGDE GRENZEN

<i>Een fort van ontkenning</i>	291
<i>Het Arbeitsamt en de Werbestelle: de mens achter de muur</i>	292
<i>Het weglopen van Les Deux Alice: een vooroorlogse façade redden</i>	295
<i>De economische collaboratie: algemeen</i>	296
<i>De bouw- en betonspecialisten</i>	298
<i>De verzetsreputatie van Cornelis en een calculerende eenheid</i>	300
<i>De dienst Opeisingen en het ambtenarenleed</i>	305
<i>De dienst Opeisingen blijft bestaan</i>	310
<i>De Entnazifizierung en wie zonder zonde is</i>	311

DE ONVERMOEDE SCHATTEN VAN HET MILJOENENKWARTIER

LE FOYER DE LA FEMME	316
<i>Gentse vrouwen op het voorplan</i>	316
<i>De vordering van de levensader van de Foyer</i>	318
HET CASINO: MEER SPEELRUIMTE IN DE GROENE LONG	320
DE BOTEN ZONDER SLIPWAY	322
HET CASINO OP LOMMERRIJKE GROND	323
EEN CASINO: INGEBRAUCHNAHME	
DES OBSTGARTENS ALS BAUGELÄNDE	327
DE SCHEEPVAART OVERZEE EN DE ESTADO NOVO	326
DE TOEKOMST VAN BEAUVAL & GOEDEME	327
DE GERECHTELIJKE POLITIE VINDT EEN VASTE STEK	328

HET BEHEER EN DE LIQUIDATIE VAN VIJANDIG EN JOODS BEZIT

DE PRIMAIRE AANDACHT VOOR VIJANDIG BEZIT	331
DE VERWALTERS KOMEN IN ACTIE	331
MET OPEISEN EN BEZETTEN KOMT ROVEN	333
JOODS BEZIT ZONDER RECHTEN	335
ON BLOQUE LES COMPTES, ON COMPTE LES BLOCH	337
DE FÜHRER VAN LEDEBERG	341
DE VERGETEN JOOD EN DE VRIJHEID DIE BOVEN ELKE VERGOEDING GAAT	342
MET BLIJVEND RESPECT VOOR DE GENTENAARS	344
DE EERSTE AANZET TOT RECUPERATIE	345
DE DIENST VOOR ECONOMISCHE RECUPERATIE	347
EEN REALITEIT ALS EEN MEEDOGENLOZE VRIEND	349

EPILOOG

VAN WINNAARS EN VERLIEZERS	351
HUIZEN VAN OPRUKKENDE MIDDELMATIGHEID	353
GENT DAT MENSEN STIMULEERT	355
BESLUIT	357

BRONNEN

ARCHIEVEN	361
<i>België</i>	361
<i>Duitsland</i>	364
<i>Engeland</i>	365
<i>Nederland</i>	365
<i>Zwitserland</i>	365
LITERATUUR	365

SCHEMA DISTRICTEN GROOT-GENT 1942-1944	369
DE DUITSE INKWARTIERING	370
DE GENTSE HAVEN	376
NAMENLIJST	378
AFKORTINGEN	383
DANKWOORD	386
NOTEN	387
INDEX	448

Woord vooraf

EEN PAKHUIS VAN WIJSHEID

‘Omdat wetenschappelijke waarheid altijd voorlopige waarheid is.’
(Popper)

Op de laatste bladzijden van haar ‘Cahier de déclamation’ maakt mijn jonggestorven tante Simonne een verwijzing naar twee ingekwartierde Duitse soldaten, Fritz Höper en Willy Heiter, die in 1943 in het ouderlijk huis te Oosterzele zijn ingekwartierd. Hoe de vreemde ‘kostgangers’ er komen en hoe ze er ‘leven’ zijn vragen die me lang bezighouden. Mijn algemene aandacht voor de geschiedenis van deze plattelandsgemeente is al heel lang – door studie en werkomstandigheden – richting de grootstad verschoven. De stad als plaats om inspiratie op te doen, waar voldoende mentale ruimte is en waar ik mij zelfs kan afsluiten van de constante stroom van menselijk verkeer.

Het bekijken van een grootouderlijk huis waar bepalende jaren van de jeugd zijn doorgebracht ontsluit een stroom aan herinneringen, een plek waar een sfeer hangt gevuld met souvenirs aan alle verhalen waarvan het getuige is geweest. Het kunnen gelukkige of zelfs loden herinneringen zijn aan vreugdevolle of verafschuwde jaren. Herinneringen zijn eigenwijs. Voor het bewaren van de herinnering is het veelal opletten. Bij het herbronnen, het heropleven van klanken, kleuren en geuren laten de kinderlijke indrukken zich ook onvermijdelijk vermengen met andere en nieuwe inzichten. Historische bronnen schragen de geschiedenis en zijn best nuttig voor mensen die op zoek gaan naar de vruchtbare grond waarin zoveel

vreugde maar ook veel onuitsprekelijk kwaad kan gedijen. Soms zijn mensen zich er niet van bewust hoe recentere memories de oudere kleuren, het is alsof de huizen uit iemands jeugd in de tunnel der herinnering over elkaar schuiven tot er een nieuw 'huis' ontstaat. Het is een opgesmukt verhaal daar waar de grootouders die het hadden meegemaakt, in alle talen zwegen. Wat we over die zwijgende ouders vernemen zijn vaak herinneringen die men zichzelf toestaat of die men het best kan verdragen. Wat is beter, het niet weten of de leugen die soms vertroosting biedt? Het is belangrijk te verhalen zonder de kleur van de tijd onrecht aan te doen.

Het moeilijk ontwarbare verleden is een begeerd toevluchtsoord geworden. Sommigen lijken over een prenataal geheugen te beschikken waar ze, openhartig en de scherpe randjes niet schuwend, toelichting geven, veelal zij die het niet hebben meegemaakt en zich toch de luxe van de morele scherp-slijperij veroorloven. Het was toch in die huizen van buurtgenoten waar men vaak naar binnen liep, waar men placht te spreken over 'de orakels van hiernaast' die tot de grootste geheimhouding dreven, die geen enkele zekerheid boden en de mens soms met niet meer dan zelfbegoocheling achterlieten. Alles was complexer dan men kon bevroeden. Wat een veilig huis leek in een rigide en autoritaire samenleving bleek plots veel losse stenen te tellen. Oorlog brengt veel gluurdersgedrag en verraad met zich mee, veel verterende doodsangst voor de lange regenjassen van inlichtingendiensten. De oorlog herbergt het isolement van de mens, zijn kwetsbaarheid en vergankelijkheid maar evengoed zijn wreedheid.

Ik raak er meer en meer van overtuigd dat men het universele slechts kan tonen door op het particuliere te focussen en daardoor de spade wat dieper in de onderzoeksgrond te steken. De kleinste bijzonderheden belichten de meer universele zaken. Het is een begeerte die geen keuze laat en waarbij men blijft streven naar het verkrijgen van een afgegraasd terrein, een plaats vol controleerbare feiten, vaak granieten feiten en toch rekening houdend met de emoties en ingevingen van het moment. 'Geschiedenis' met al haar ondoorgrondelijke tegenstrijdigheden blijft het bestuderen waard. Het leven buiten de oorlog is al een grillige aaneenschakeling van onverwachte, buitengewone en hoogst toevallige voorvallen waar men geen greep op heeft. Veel blijft onverklaarbaar wat het leven absurd maakt. Zolang we maar niet denken dat er over het verleden geen misverstanden

zouden bestaan. Het herontdekken en de combinatie van herinneringsarbeid, ervaring en opgedolven materie is een rijke troost.

‘Recently I have been to Belgium (Antwerp and Ghent) and the Netherlands following my fathers postings in these countries following D-Day.’

De reis die dokter Carl Whiteside uit British Columbia heeft gemaakt is aan mijn onderzoek voorafgegaan. Met wat vandaag voorligt zal hij die vruchteloze tocht van weleer beslist willen hervatten. Om deze studie tot een goed einde te brengen was er een duwtje nodig, een creatieve stimulans. De vonk die aansloeg komt er na de inspirerende gesprekken met wijlen rechter Alain Bloch (1953-2021) in een gemeenschappelijke poging om te zoeken naar het geheim dat alle losse draden uit het verleden van Gent en ver daarbuiten verbindt, een verleden groot genoeg om er niets bij te verzinnen. Deze studie van wat ik beloofde en niet zo onmiddellijk kon uitvoeren.

TUSSEN DE OORLOGEN HEEFT LANG EEN KAPOT RAAM GEZETEN

Een bijzonder rijk archief geeft mij inzicht in de materie waar begrippen als ‘opeisen, bezetten en recupereren’ om voorrang strijden. Ze worden bewaard in het Archief Gent, de Zwarte Doos, en over een lange periode waag ik mij aan de inventaris van de geraadpleegde tijdsdocumenten terwijl ik veel oog heb voor de plukken eisen en de nieuwe rechten en plichten in het dagelijks leven tijdens de bezetting. Het betreft een archief dat zowel documenten van de Duitse bezetting als de geallieerde inname insluit en dat misschien niet helemaal ongekend of onderbelicht is maar waar de contouren zich nooit zo scherp als voorheen hebben afgetekend.

Het boek heeft niet de pretentie volledig te zijn, wat niet mogelijk is. Het overzicht dat hier voorligt is gemaakt op basis van onder meer drie belangrijke archiefbronnen in het stedelijk archief. Het archief van de dienst Opeisingen, een pikante vondst, telt een reeks XII-113 en XII-114 die alle dossiers groepeerd van opgeëiste woningen, scholen, bedrijven, private en stads-, provincie- of staatsdomeinen. Een wezenlijk verschil in omvang tussen beide heeft te maken met het feit dat Groot-Gent een eerste keer tijdens de Duitse bezetting heeft bestaan met een grotere dossieropslag tot

gevolg. Naast deze 27 dozen XII-114 (Duitse opeising) en de 21 dozen XII-113 (geallieerde inname) staan de ongeveer 200 dozen uit DO 1-316, die de dagelijkse werking van het oorlogsgebeuren weergeven waar het invloed heeft op die gebouwen en hun bewoners. Door de nieuwverworven informatie is de steigerbouw tot dit boek geboren, een massief overzicht is nu ingebed in de grotere stadsgeschiedenis. Deze transformatie van stof in goud stelt mij in staat de tot op heden verzamelde oorlogsliteratuur van de stad nog beter uit te werken, een historische reconstructie te maken van vele beladen episodes. Ik kijk door een raam en krijg een uitzicht dat ik niet heb besteld, veel onbekende ruimten waar bakstenen een beetje meer van hun geheimen prijsgeven. Waar de bewoners al bekend zijn, biedt nieuw speurwerk de mogelijkheid oud onderzoek opnieuw door de vingers te laten gaan om het beter te begrijpen en uiteindelijk – hoop ik toch – uit de luwte te halen. Met deze studie komt men ook snel op het spoor van de economische collaboratie. Het is belangrijk om naast de bestaande en gewaardeerde studies die de problematiek in haar algemeenheid toelichten, gedetailleerder in te gaan op de werking van welbepaalde bedrijven in de Gentse regio tijdens de bezetting.

De Duitsers hebben hun geheimen zorgvuldig trachten te bewaren. Het ontraadselen ervan is in veel gevallen gelukt door het samenbrengen van versnipperde geschriften en ze in grotere verbanden bijeen te brengen. Het boek waarin ‘alles’ staat zal niet worden geschreven, maar ik hoop toch dat dit ‘geconstrueerd’ bouwwerk na een lang proces van comprimering enkele rookgordijnen en dwaalsporen weghaalt, veronachtzaamde aspecten als witte plekken in de stadsgeschiedenis wegtovert om ze alsnog erkenning en lading te geven.

Aan elk onderzoek over het Gentse oorlogsgebeuren zou de inkijk van dit archief vooraf moeten gaan, omdat het een zekere structuur vastlegt en de verschillende stadia van het compositieproces mogelijk maakt. Het is dan ook de beste gids door oorlogsland. Hoe groter de stad, hoe meer geheimen gekoppeld aan mijn gretigheid om te kijken wat onder die dakzee schuilgaat, wat achter die gevels zit, welke al dan niet ordentelijke levens die huizen herbergen, kortom, hoe het doopceel van het huis en de mens wordt gelicht.

Waar het kan wordt de historische werkelijkheid onder de brokstukken

vandaan gehaald. Een strafdossier legt de brute daden van het gewezen lid van de politieke politie vast. De dienst Opeisingen daarentegen geeft een kijk op de constructie, de maker en de prijs van de keldercel die het Gestapolid ten dienste staat bij het uitvoeren van zijn gênante daden. Er zijn geen dakvensters en zolderkamers van romantische verbeelding. Het boek helpt niet alleen de mensen die de herinnering als unieke gids naar het verleden blijven volgen – zelfs nadat ze de ruimten van het geheugen helemaal hebben opengetrokken – maar evengoed zij die terugkeren en het slot trachten te vinden waar de bijgehouden mentale sleutel uit hun jeugd nog op past. De uitdieping moet uit een welbepaalde richting komen aangezien zij, die het liefelijk hebben meegemaakt, nog amper ondersteuning kunnen bieden.

Huizen als decors van een mensenleven. Waar ik voorheen door het raam van een huis keek lijkt de voordeur in vele gevallen helemaal te zijn opengezet. Het biedt meer dan het venster dat vandaag thuis bij iedereen openstaat, het computerscherm als hét attribuut van de moderne mens. Hoe groter de inkijk in het onroerend goed, hoe afweziger de beschrijvingen van het straatbeeld, de manier waarop de personen gekleed gaan of de wind die de redevoeringen meeneemt. Hoe ze ruiken, hoe hun stemmen klinken, welke kleren ze dragen en hoe ze die aan- en uittrekken zal men tevergeefs zoeken. Dergelijke sensuele en plastische beelden maken nu plaats voor de kringen waartoe mensen behoren. Citaten blijven soms overeind als er geen equivalenten bestaan die in vertaling krachtiger kunnen uitdrukken dan hetgeen het origineel in kleur en klank beoogt.

Dagboeken en memoires van ooggetuigen lijken me per definitie meer waard dan welke literatuur dan ook. Brieven zijn als een spiegel en die kan je niet bedriegen. Het is interessant te kijken wie in de contemporaine en latere geschiedschrijving de pen hanteert en fragmenten uit die tijd vastlegt. Sommigen zijn verbeeldingsrijke chroniqueurs. Anderen beschikken over uitzonderlijke dichterlijk beschrijvende talenten die de ongewone tijd tot leven brengen en hen onderscheiden van degenen die niet schrijven uit desinteresse of ongeletterdheid. De grote uitzondering bestaat evenwel en aan de vooravond van het verschijnen voor het vuurpeleton haalt eenieder – met of zonder hulp – de beste taal naar boven in de allerbelangrijkste brief van hun leven om het vaarwel aan de familie kracht bij te zetten. Het is verwerkingstaal bij ingrijpende gebeurtenissen.

Als het boek ‘te zwaar’ is – een mer à boire van gegevens – gaat het waarschijnlijk gebukt onder het onderzoek dat erin is gestoken. In mijn stoet van passanten eist eenieder zijn of haar plaats op. Een naslagwerk (stapelwerk) waaruit de trivia zijn gezuiverd mag best complex zijn, vooral als we leven in complexe en onstabiele tijden. Als we de angstwekkende gedachte opzijzetten dat er binnenkort genetisch gewijzigde mensen op ons afkomen is het misschien niet slecht te vermelden hoe het in vroegere tijden was, zelfs als de interesse van het publiek naar de audiovisuele media en de fastfood-informatie is verschoven. Laten we daarbij de toegang tot kennis niet verwarren met het hebben van kennis. Enerzijds zijn we aanbeland op een punt waar we ons realiseren te weinig gevraagd te hebben toen het nog kon, terwijl we anderzijds hard willen weglopen van wat aan werkelijkheid voorligt. Voor wie de realiteit te moeilijk lijkt kan de hybride vorm, waar fictie en non-fictie over elkaar schuift, een zekere mate van troost bieden. Als we herinneringen delen worden ze begrijpelijk en waardevol.